

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ	3
Α. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	3
Β. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19 ^ο ΑΙΩΝΑ	3
ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ	7
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	15
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ.....	19
Γ. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20 ^ο ΑΙΩΝΑ.....	25
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ – ΠΗΓΩΝ.....	27
ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ [ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1].....	46
ΟΡΙΣΜΟΙ 1 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	50
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1821 – 1936).....	50
Β. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844-1880)	50
Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880 – 1909).....	62
Δ. ΑΝΑΝΕΩΣΗ – ΔΙΧΑΣΜΟΣ.....	71
ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ [ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2].....	82
ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 19 ^ο ΑΙΩΝΑ.....	83
ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20 ^ο ΑΙΩΝΑ.....	83
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	83
Α. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1914-1922.....	83
Β. Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ.....	92
Γ. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	100
Δ. Η ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	104
Ε. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	108
ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ [ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3].....	111
Ε. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	113
ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ [ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4].....	133
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	134

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	139
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ.....	139
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΩΣΤΟΥ – ΛΑΘΟΥΣ, ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	141
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ.....	184
ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ.....	197
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	249

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
A. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
B. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 1

1.5 Να αντιστοιχίσετε τον τρόπο εμπορικής εκμετάλλευσης (Στήλη A) με τα προϊόντα (Στήλη B).

Στήλη A:	Στήλη B:
ΤΡΟΠΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ	ΠΡΟΪΟΝΤΑ
α. Εισαγωγές	1. Σταφίδα
β. Εξαγωγές	2. Σιτάρι
	3. Ξυλεία
	4. Βαμβάκι
	5. Καπνός
	6. Μόλυβδος
	7. Δέρματα
	8. Υφάσματα
	9. Μηχανήματα
	10. Νήματα

1.6 Να συνδέσετε τα έργα και τις δραστηριότητες (Στήλη A) με τους σχετικούς τόπους (Στήλη B). Κάποια στοιχεία της στήλης B περισσεύουν.

Στήλη A:	Στήλη B:
ΕΡΓΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΤΟΠΟΙ
α. Εξόρυξη αργύρου	1. Μήλος
β. Κατασκευή διώρυγας	2. Αθήνα
γ. Αποξήρανση λίμνης	3. Νάξος
δ. Εξόρυξη σμύριδας	4. Χαλκίδα
ε. Διάνοιξη πορθμού	5. Κωπαΐδα
	6. Λαύριο
	7. Κόρινθος
	8. Θήρα

1.7 Να αντιστοιχίσετε τους όρους (Στήλη A) με τις σημασίες (Στήλη B).

Στήλη A:	Στήλη B:
ΟΡΟΙ	ΣΗΜΑΣΙΕΣ
α. Ισοζύγιο πληρωμών	1. Δικαιώματα εγκατάστασης μεταλλείου σε μια περιοχή, τα οποία εκχωρούνται από το κράτος σε ιδιώτη ή ιδιώτες.
β. Θηραϊκή γη	2. Λογιστικός πίνακας στον οποίο καταγράφονται όλες οι πληρωμές και όλες οι εισπράξεις μιας χώρας (ή μιας επιχείρησης) προς τις άλλες χώρες, στη διάρκεια ενός έτους.
γ. Επάλληλα δικαιώματα επί της γης	3. Πέτρωμα, προϊόν ηφαιστειακής έκρηξης, που εξορύσσεται στη νήσο Θήρα.
δ. Μεταλλευτικά δικαιώματα	4. Διαφορετικά δικαιώματα που ασκούνται ταυτόχρονα στο ίδιο έδαφος από διαφορετικά φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

1.8 Να προσδιορίσετε αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι σωστό ή όχι, γράφοντας στο τετράδιό σας τη λέξη «Σωστό» ή «Λάθος» δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση.

- α.** Όταν ιδρύθηκε το ελληνικό κράτος, η Ελλάδα ήταν μικρή αλλά πολυάνθρωπη.
  - β.** Τα μόνα νησιά που περιλάμβανε το πρώτο ελληνικό κράτος ήταν οι Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα.
  - γ.** Η πρώτη διεύρυνση του ελληνικού κράτους έγινε με την ενσωμάτωση των Επτανήσων, το 1864.
  - δ.** Η Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα ήταν μια ιδιαίτερα αραιοκατοικημένη χώρα.
  - ε.** Κατά το 19^ο αιώνα, οι ρυθμοί ανάπτυξης του πληθυσμού της Ελλάδας ήταν γρήγοροι.
-
- α.** Κατά το 19^ο αιώνα, πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν προς τα μεγάλα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας.
  - β.** Η σταφιδική κρίση (τέλη 19^{ου} αι.-αρχές 20^{ου} αι.) οδήγησε πολλούς Έλληνες στην Αμερική.
  - γ.** Η Δύση υπήρξε το πρότυπο, το ζητούμενο για την Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα.
  - δ.** Στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα υπήρχε άφθονο και φθινό εργατικό δυναμικό.
  - ε.** Κατά το 19^ο αι., η ελληνική εσωτερική αγορά ήταν περιορισμένη έως ασήμαντη.
-
- α.** Μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι Έλληνες της Διασποράς υποτιμούσαν το ελληνικό κράτος.
  - β.** Η Μεγάλη Ιδέα επηρέασε όχι μόνο την εξωτερική, αλλά και την εσωτερική πολιτική της Ελλάδας.
  - γ.** Η εσωτερική εμπορική κίνηση στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα ήταν περιορισμένη.
  - δ.** Το ισοζύγιο πληρωμών ήταν σχεδόν μόνιμα παθητικό για την Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα.
  - ε.** Τα έσοδα των τελωνείων αποτελούσαν έναν μάλλον ασήμαντο πόρο για το ελληνικό κράτος.
-
- α.** Στατιστικά, η ανάπτυξη του ελληνικού εμπορίου κατά το 19^ο αιώνα εμφανίζεται εντυπωσιακή.
  - β.** Το κυριότερο εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας το 19^ο αιώνα ήταν το σιτάρι.
  - γ.** **[Πανελλήνιες εξετάσεις 2006]**
Το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της αφορούσε γεωργικά προϊόντα.
  - δ.** Το κυριότερο εισαγωγικό προϊόν της Ελλάδας κατά το 19^ο αιώνα ήταν η σταφίδα.
  - ε.** Ο κυριότερος εμπορικός εταίρος της Ελλάδας κατά το 19^ο αιώνα ήταν η Οθωμανική αυτοκρατορία.
-
- α.** Η ελληνική εμπορική ναυτιλία παρουσίασε σημαντική ανάπτυξη κατά το 18^ο αιώνα.
  - β.** Η Γαλλική Επανάσταση και οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι ευνόησαν την ελληνική ναυτιλία.
  - γ.** Μετά την Επανάσταση του 1821, η ελληνική ναυτιλία βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση.

Η υλοποίηση προγραμμάτων κατασκευής σιδηροδρομικού δικτύου συνάντησε δυσκολίες, επειδή:

- α.** δεν υπήρξε κυβερνητικό ενδιαφέρον
- β.** δεν υπήρχαν διεθνείς σιδηροδρομικοί άξονες, ώστε η χώρα να μπορεί να συνδεθεί με αυτούς
- γ.** το ελληνικό κράτος δε μπορούσε να εξοικονομήσει τα απαραίτητα κεφάλαια
- δ.** οι θαλάσσιες μεταφορές περιόριζαν την αποδοτικότητα του σιδηροδρομικού δικτύου
- ε.** το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών ήταν πολύ μικρό
- στ.** οι ανάγκες του εμπορίου δεν απαιτούσαν τη δημιουργία σιδηροδρομικού δικτύου
- ζ.** υπήρχε ήδη στη χώρα αξιόπιστο χερσαίο συγκοινωνιακό δίκτυο.

- α.** Η δημιουργία κεντρικής τράπεζας ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε όλες τις ελληνικές κυβερνήσεις, από τα πρώτα κιόλας βήματα της Ανεξαρτησίας.
- β.** Κατά τα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας, το πιστωτικό σύστημα στην Ελλάδα βρισκόταν σε πρωτόγονη κατάσταση.
- γ.** Οι πιστωτικές σχέσεις που κυριαρχούσαν στην Ελλάδα κατά τα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας ήταν καθαρά τοκογλυφικές.
- δ.** Η ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος υπήρξε πρωτοβουλία αποκλειστικά ιδιωτών.
- ε.** Το ελληνικό κράτος παραχώρησε το εκδοτικό δικαίωμα σε όλες τις τραπεζές που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα.

- α.** Οι υποδομές της Ελλάδας, αμέσως μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ήταν πρωτόγονες.
- β.** Αμέσως μετά την ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας, το ελληνικό κράτος δεν εκδήλωσε κάποιο ενδιαφέρον για την κατασκευή έργων υποδομής.

- γ.** Κύρια προτεραιότητα του ελληνικού κράτους στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν η πύκνωση του οδικού δικτύου.
- δ.** Μοναδικός στόχος των μεγάλων αποξηραντικών έργων που έγιναν στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου} ήταν η καταπολέμηση της ελονοσίας.

ε. [Πανελλήνιες εξετάσεις 2002]

Η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου ξεκίνησε το 1893.

- α.** Η άρνηση των οθωμανικών κυβερνήσεων να αποπληρώσουν τα δάνεια που είχε πάρει η Ελλάδα στα χρόνια του Αγώνα εμπόδισε το ελληνικό κράτος να λάβει νέα δάνεια ως το 1861.
- β.** Ο ελληνικός δημόσιος δανεισμός διογκώθηκε κυρίως κατά τη δεκαετία του 1880.
- γ.** Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων που πήρε η Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα χρησιμοποιήθηκαν για δημόσια έργα και άλλες παραγωγικές επενδύσεις.
- δ.** Μοναδικός σκοπός της επιβολής του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου ήταν η συγκέντρωση των χρημάτων που απαιτούνταν για την πληρωμή πολεμικής αποζημίωσης στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ε. [Πανελλήνιες εξετάσεις 2001]

Μετά την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, η εγγύηση των Δυνάμεων αύξησε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους.

- α. Το μεγαλύτερο και ισχυρότερο τμήμα των Ελλήνων της Διασποράς δεν έδειξε κάποιο ιδιαίτερο οικονομικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα, τουλάχιστον ως τις αρχές της δεκαετίας του 1870.
- β. Οι μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ ενθάρρυναν τους Έλληνες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να στραφούν προς το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος και να θελήσουν να επενδύσουν σε αυτό.
- γ. Οι Έλληνες της Διασποράς άρχισαν να δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την Ελλάδα κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1870 και μετά.
- δ. Κατά το 19^ο αιώνα, κύριο χαρακτηριστικό των επενδύσεων των Ελλήνων της Διασποράς στην Ελλάδα ήταν ο ευκαιριακός χαρακτήρας και η ρευστότητά τους.
- ε. Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι της Διασποράς άρχισαν να επενδύουν στην Ελλάδα σε πιο σταθερή βάση κυρίως από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν και άλλαξαν οι γενικότερες συνθήκες.

ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ

1. Τα δημογραφικά δεδομένα

1.23 Ποια ήταν η επικράτεια του ελληνικού κράτους, από την ίδρυσή του μέχρι και το 1881;

1.24 Ο πληθυσμός της Ελλάδας κατά το 19^ο αιώνα: πυκνότητα, ρυθμοί ανάπτυξης, μετακινήσεις μέσα και έξω από την Ελλάδα.

1.25 Ποια εικόνα παρουσίαζαν οι ελληνικές πόλεις τα πρώτα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία συγκρινόμενες με τα αστικά κέντρα της Δύσης;

1.26 Τι γνωρίζετε για τις μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών εντός και εκτός Ελλάδας κατά το διάστημα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα;

1.27 Να παρουσιάσετε τους κύριους προορισμούς των μεταναστευτικών ρευμάτων που ξεκινούσαν από την ελληνική ύπαιθρο κατά το 19^ο αιώνα.

2. Οι παραγωγικές δυνάμεις μέσα και έξω από την Ελλάδα και η μεγάλη Ιδέα

1.28 Ποιο ήταν το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων της Ελλάδας κατά το 19^ο αιώνα;

1.29 Να διερευνήσετε τους λόγους για τους οποίους η οικονομία της Ελλάδας, πολλές δεκαετίες μετά την ανεξαρτησία της, εξακολουθούσε να μοιάζει περισσότερο με την Ανατολή παρά με τη Δύση.

1.30 Ποιοι παράγοντες προκάλεσαν την οικονομική και τεχνολογική καθυστέρηση της Ελλάδας σε σχέση με την Ευρώπη κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους;

1.31 Ποιο ήταν το αναπτυξιακό πρότυπο που επικρατούσε στις προθέσεις των Ελλήνων αμέσως μετά την ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας; Ποιοι παράγοντες επηρέαζαν τις προσπάθειες για την επίτευξη του;

1.32 Πώς επηρέαζε –οικονομικά και πολιτικά– την πρόοδο της ανεξάρτητης Ελλάδας κατά το 19^ο αιώνα η ύπαρξη ισχυρών κέντρων ελληνισμού έξω από τα σύνορά της και η εθνική ιδεολογία που δημιουργήθηκε ως επακόλουθο αυτής της πραγματικότητας.

1.33 Τι γνωρίζετε για τη στάση των Ελλήνων της Διασποράς απέναντι στο ελληνικό κράτος έως και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα;

1.34 Πώς αντιμετώπιζαν οι Έλληνες του εξωτερικού το ελληνικό κράτος κατά το 19^ο αιώνα;

1.35 Τι γνωρίζετε για τη «Μεγάλη Ιδέα» και την επίδραση που αυτή άσκησε στην οικονομική και την πολιτική ζωή του ελληνικού κράτους κατά το 19^ο αιώνα;

1.36 Πώς επηρέασε η Μεγάλη Ιδέα την ελληνική πολιτική –τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική– κατά το 19^ο αιώνα;

1.37 Να εξηγήσετε πώς το όραμα της «Μεγάλης Ιδέας» λειτούργησε ως τροχοπέδη στην εσωτερική ανάπτυξη του ελληνικού κράτους.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^Ο ΑΙΩΝΑ

1. Το εμπόριο

1.38 Τι γνωρίζετε για την εσωτερική εμπορική κίνηση στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα;

1.39 Να παρουσιάσετε τα κύρια γνωρίσματα του ελληνικού εσωτερικού εμπορίου κατά το 19^ο αιώνα.

1.40 Τι γνωρίζετε για το επίπεδο ανάπτυξης του ελληνικού εσωτερικού εμπορίου κατά το 19^ο αιώνα;

1.41 Πώς μπορείτε να ερμηνεύσετε το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης του ελληνικού εσωτερικού εμπορίου κατά το 19^ο αιώνα;

1.42 Να προσδιορίσετε τους λόγους για τους οποίους η εσωτερική εμπορική κίνηση της Ελλάδας παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα κατά το 19^ο αιώνα.

1.43 Ποιοι λόγοι μας κάνουν, όταν εξετάζουμε το εμπόριο της Ελλάδας μέχρι το 1913, να εννοούμε βασικά το εξωτερικό εμπόριο;

1.44 Ποιοι λόγοι έκαναν το εξωτερικό εμπόριο ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα;

1.45 Να παρουσιάσετε τους ρυθμούς ανάπτυξης του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

1.46 Ποια ήταν τα κυριότερα εξαγωγίμα ελληνικά προϊόντα κατά το 19^ο αιώνα;

1.47 Να παρουσιάσετε τη σύνθεση των ελληνικών εξαγωγών κατά το 19^ο αιώνα.

1.48 Να παρουσιάσετε τη σύνθεση των ελληνικών εισαγωγών κατά το 19^ο αιώνα.

1.49 Ποιες ήταν οι χώρες με τις οποίες είχε αναπτύξει η Ελλάδα τους ισχυρότερους εμπορικούς δεσμούς κατά το 19^ο αιώνα;

1.50 Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη που γνώρισαν κατά το 19^ο αιώνα οι ελληνικοί εμπορικοί οίκοι που είχαν την έδρα τους έξω από την Ελλάδα;

2. Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

1.51 Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας κατά το 18^ο αιώνα και μέχρι το τέλος του αγώνα της Ανεξαρτησίας;

1.52 Να επισημάνετε τους παράγοντες που ευνόησαν την εμποροναυτική δραστηριότητα των Ελλήνων προεπαναστατικά και να εντοπίσετε τι απέμεινε από αυτή τη δραστηριότητα μετά τον αγώνα της Ανεξαρτησίας.

1.53 Ποιοι παράγοντες ευνόησαν την ανάδειξη της Σύρου σε ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά λιμάνια της ανατολικής Μεσογείου κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα;

1.54 Να παρουσιάσετε τα κύρια γνωρίσματα της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας κατά το 19^ο αιώνα.

1.55 Να παρουσιάσετε τις προσπάθειες που έγιναν κατά το 19^ο αιώνα με στόχο τη μετάβαση της ελληνικής ναυτιλίας στην εποχή του ατμού, καθώς και τα αποτελέσματά τους.

1.56 Να αναφερθείτε στις πρωτοβουλίες που εκδηλώθηκαν –τόσο από το ελληνικό κράτος όσο και από την ιδιωτική πρωτοβουλία– με στόχο την ανάπτυξη της ελληνικής ατμοπλοΐας.

1.57 Ποιες ήταν οι επιπτώσεις του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου στην ελληνική ναυτιλία;

3. Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΤΗΜΑΤΩΝ

1.58 Τα «εθνικά κτήματα»:

α) Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο του όρου.

β) Να αναφερθείτε στους τρόπους αξιοποίησής τους από τις ελληνικές κυβερνήσεις στη διάρκεια του αγώνα της Ανεξαρτησίας, καθώς και στην έκτασή τους.

1.59 Τι εννοούμε με τον όρο «εθνικές γαίες», πώς αξιοποιήθηκαν από τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις και ποια ήταν η έκτασή τους;

1.60 Τι γνωρίζετε για τις «εθνικές γαίες», για τους τρόπους αξιοποίησής τους από τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις και για την έκτασή τους;

1.61 Ποιοι παράγοντες οδήγησαν στον πολυτεμαχισμό των «εθνικών γαιών» και ποια αποτελέσματα είχε αυτή η εξέλιξη σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο;

1.62 Ποιες πολιτικές συνέπειες είχε η επικράτηση της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα;

1.63 Να παρουσιάσετε τις συνθήκες που εμπόδισαν το ελληνικό κράτος να απαιτήσει από τους καλλιεργητές των «εθνικών γαιών» να τις εξαγοράσουν.

1.64 Να παρουσιάσετε τις κοινωνικοπολιτικές συνέπειες του πολυτεμαχισμού των «εθνικών γαιών».

1.65 Τι γνωρίζετε για την αγροτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1870-1871;

1.66 [Πανελλήνιες εξετάσεις 2006]

Με ποιον τρόπο αντιμετωπίστηκε οριστικά το πρόβλημα της διανομής των «εθνικών γαιών» μετά το 1870;

4. Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΟΡΥΧΕΙΩΝ

1.67 Πώς αξιοποιούνταν εμπορικά τα προϊόντα του υπεδάφους στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα;

1.68 Να αναφέρετε τους παράγοντες που βοήθησαν στην ανάπτυξη της εκμετάλλευσης του υπεδάφους στην Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα.

1.69 Ποιοι παράγοντες ευνόησαν την ανάπτυξη των μεταλλευτικών και εξορυκτικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα;

1.70 Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη μεταλλευτικής δραστηριότητας στο Λαύριο κατά το 19^ο αιώνα;

5. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.71 Ποιες προθέσεις υπήρχαν πίσω από τη βούληση των πρώτων ελληνικών κυβερνήσεων να προχωρήσουν στη δημιουργία κεντρικής τράπεζας;

1.72 Ποιοι λόγοι υπαγόρευαν τη δημιουργία κεντρικής τράπεζας στην Ελλάδα, αμέσως μετά την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους;

1.73 Να διερευνήσετε τους λόγους για τους οποίους η δημιουργία τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα αποτέλεσε κεντρικό σημείο στους κυβερνητικούς σχεδιασμούς, αμέσως μετά την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

1.74 [Πανελλήνιες εξετάσεις 2001]

Σε ποια κατάσταση βρισκόταν το πιστωτικό σύστημα της Ελλάδας μέχρι το 1841;

1.75 Τι γνωρίζετε για τη λειτουργία του πιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα, πριν την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας (1841);

1.76 Τι γνωρίζετε για την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας, καθώς και για τα πρώτα βήματά της;

6. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

1.77 Να παρουσιάσετε την ανάπτυξη της βιομηχανίας στον ελληνικό χώρο κατά το 19^ο αιώνα σε σχέση με όσα συνέβαιναν στο πεδίο αυτό στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη την ίδια εποχή.

1.78 Τι γνωρίζετε για τις πρώτες μορφές βιομηχανικής ανάπτυξης που εμφανίστηκαν στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος;

1.79 Να προσδιορίσετε τα χαρακτηριστικά των μονάδων παραγωγής στον ελληνικό χώρο κατά τις πρώτες δεκαετίες της Ανεξαρτησίας.

1.80 Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο από το 1870 έως και τα πρώτα χρόνια του 20^{ού} αιώνα;

1.81 Πώς θα μπορούσατε να ερμηνεύσετε τη σχετική υπανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα;

1.82 Τι γνωρίζετε για την ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} αιώνα;

7. ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

1.83 Ποια προβλήματα είχε να λύσει και ποιες δυσκολίες να αντιμετωπίσει το ελληνικό κράτος στον τομέα των δημόσιων έργων κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας;

1.84 Ποιοι παράγοντες ευνόησαν και ποιοι εμπόδισαν την ανάπτυξη του οδικού δικτύου στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα;

1.85 Τι γνωρίζετε για την κατάσταση των υποδομών του ελληνικού κράτους το 1830 καθώς και για τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι ελληνικές κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να τις εκσυγχρονίσουν σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα;

1.86 Ποιοι λόγοι έκαναν ιδιαίτερα σημαντική την αποξήρανση ελών και λιμνών στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα;

1.87 Τι γνωρίζετε για τη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου;

8. ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ

1.88 Να παρουσιάσετε τις συνθήκες υπό τις οποίες άρχισαν στην Ελλάδα οι συζητήσεις για την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου και να αναφερθείτε στους παράγοντες που καθυστέρησαν την υλοποίηση αυτών των πρώτων σχεδίων.

1.89 Τι γνωρίζετε για τη διαμόρφωση, από τις αρχές της δεκαετίας του 1880, εκείνων των συνθηκών που ευνόησαν την υλοποίηση των σχεδίων κατασκευής σιδηροδρομικού δικτύου;

1.90 Τι γνωρίζετε για την ολοκλήρωση του σιδηροδρομικού δικτύου της Ελλάδας την περίοδο 1880-1909;

1.91 Ποιος υπήρξε ο κυριότερος επενδυτής στην προσπάθεια δημιουργίας σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα και ποιο ήταν τελικά το αποτέλεσμα της προσπάθειας;

1.92 Να παρουσιάσετε την προσφορά του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα.

9. ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ

1.93 Να παρουσιάσετε τις δανειοληπτικές σχέσεις του ελληνικού κράτους από τα χρόνια της Επανάστασης έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

1.94 Τι γνωρίζετε για την πολιτική δανεισμού που ακολούθησε το ελληνικό κράτος από τα χρόνια της Επανάστασης ως το 1861;

1.95 Να αναφερθείτε στην πολιτική δανεισμού που ακολούθησε το ελληνικό κράτος από τη δεκαετία του 1860 μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

1.96 Πώς χρησιμοποιήθηκαν από το ελληνικό κράτος τα δάνεια που συνάφθηκαν από τα χρόνια της Επανάστασης ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

10. Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ 1893 ΚΑΙ Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

1.97 Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος:

α) Ποιες συνθήκες οδήγησαν στην επιβολή του;

β) Ποιος ο στόχος και ποια τα αποτελέσματα της εφαρμογής του;

1.98 Ποιες συνθήκες οδήγησαν στην επιβολή καθεστώτος Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου στην Ελλάδα;

1.99 Τι γνωρίζετε για την εφαρμογή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου στην Ελλάδα;

1.100 Ποια τα αποτελέσματα της εφαρμογής Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου στην Ελλάδα;

11. ΤΟ ΕΞΩΕΛΛΑΔΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1.101 Να παρουσιάσετε το γεωγραφικό χώρο εξάπλωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων των Ελλήνων κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

1.102 Πώς αντιμετώπιζαν οι Έλληνες της Διασποράς το ελληνικό βασίλειο κατά τις πρώτες δεκαετίες του ελεύθερου βίου του;

1.103 Ποιες ήταν οι σχέσεις των Ελλήνων της Διασποράς με το ελληνικό κράτος μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1870;

1.104 Έλληνες κεφαλαιούχοι της Διασποράς:

α) Να προσδιορίσετε τις συνθήκες που τους οδήγησαν στο να αναζητήσουν στην Ελλάδα νέο πεδίο επιχειρηματικής δραστηριότητας κατά τη δεκαετία του 1870.

β) Να παρουσιάσετε τους τομείς στους οποίους εκδηλώθηκε η οικονομική δραστηριότητά τους.

1.105 Ποιες ανάγκες οδήγησαν, κατά τη δεκαετία του 1860, το ελληνικό κράτος στην αναζήτηση τρόπων αξιοποίησης των δυνατοτήτων της ομογένειας; Ποια ήταν τα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών και γιατί;

1.106 Να παρουσιάσετε τις συνθήκες που έκαναν το ελληνικό βασίλειο να στρέψει την προσοχή του στους Έλληνες της Διασποράς κατά τη δεκαετία του 1860. Ποια ήταν τα αποτελέσματα αυτών των πολιτικών και γιατί;

1.107 Ποιοι παράγοντες οδήγησαν σε αλλαγή της στάσης των Ελλήνων της Διασποράς έναντι του ελληνικού κράτους κατά τη δεκαετία του 1870;

1.108 Να παρουσιάσετε τις μορφές με τις οποίες εκδηλώθηκε η δραστηριοποίηση των ομογενών στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1870 και μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

1.109 Να αξιολογήσετε την άποψη σύμφωνα με την οποία η οικονομική συμπεριφορά των Ελλήνων ομογενών προς το ελληνικό κράτος κατά το 19^ο αιώνα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κερδοσκοπική.

1.110 Να αναφερθείτε στα γνωρίσματα της οικονομικής συμπεριφοράς των ομογενών κεφαλαιούχων έναντι του ελληνικού κράτους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

1.111 Να αποτιμήσετε την οικονομική συμπεριφορά των Ελλήνων της Διασποράς σε σχέση με την οικονομία του ελληνικού κράτους.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

2. ΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η «ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ»

1.114 Αξιοποιώντας τα στοιχεία που δίνονται στα ακόλουθα κείμενα και τις ιστορικές γνώσεις σας, να μελετήσετε συγκριτικά την ανάπτυξη του ελ-

ληνικού αστικού πληθυσμού μέσα κι έξω από την Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας.

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Στο χώρο που αποτέλεσε το 1830 το ανεξάρτητο βασίλειο, δεν είχαν διαμορφωθεί ακόμα σημαντικές πόλεις. Ήδη, πριν την επανάσταση, η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού ζούσε στην ύπαιθρο, και ο πόλεμος ερήμωσε εντελώς τις περισσότερες κωμοπόλεις που υπήρχαν στο τέλος του 18^{ου} αιώνα. Ανάμεσα στις μεγαλύτερες ήταν και η Τρίπολη, η Πάτρα και η Αθήνα.

Έτσι, λοιπόν, πραγματικά μετά την απελευθέρωση δεν υπήρχαν πόλεις στην Ελλάδα. Ο συγκεντρωμένος στα χωριά πληθυσμός, δεν ήταν ποτέ πάνω από δύο χιλιάδες, και δεν μπορεί να θεωρηθεί εκατό τα εκατό αστικός πληθυσμός. Άλλωστε δεν ξεπερνούσε το 10 με 15% του συνολικού πληθυσμού.

Κ. Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σελ. 164-165.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Παίρνοντας υπόψη μας κυρίως τις ελληνικές κοινότητες της Μ. Ασίας και της Αιγύπτου [...], καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα:

1. Ο αστικός πληθυσμός της ελληνικής διασποράς στην Εγγύς Ανατολή, είναι πολυαριθμότερος από τον αστικό πληθυσμό του ανεξάρτητου βασιλείου.